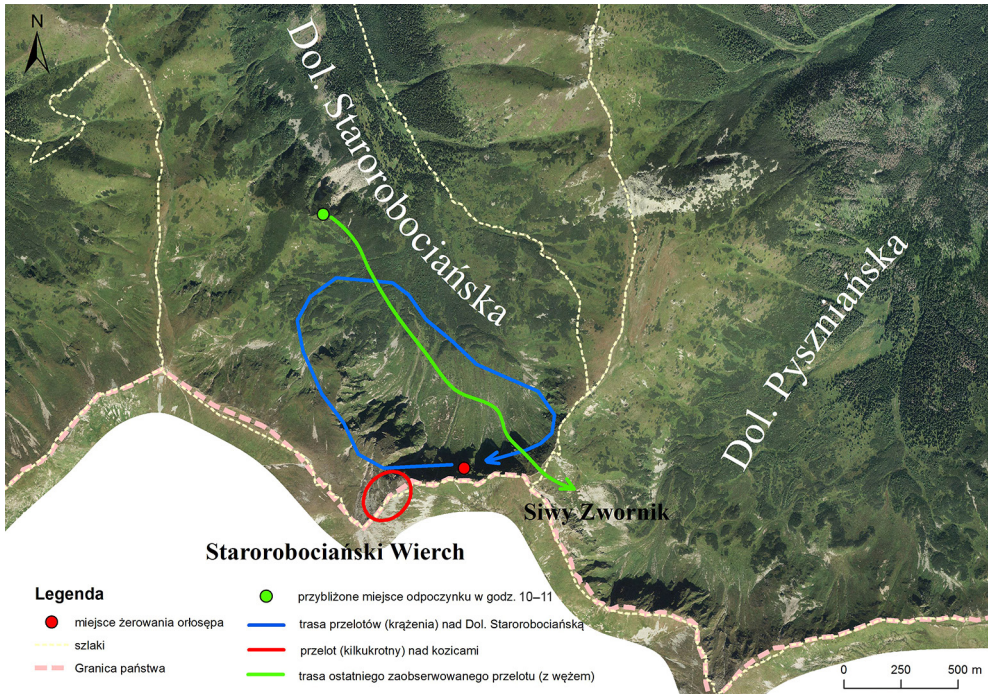

Obserwacje orłosepa *Gypaetus barbatus* w Tatrach

Obserwacja orłosepa *Gypaetus barbatus* miała miejsce 4.07.2018 w Tatrach w rejonie Starorobociańskiego Wierchu, podczas polsko-słowackiego liczenia kozic *Rupicapra rupicapra tatrica*. Po raz pierwszy ptak został zaobserwowany o godz. 5:30 z górnych partii Doliny Starorobociańskiej, kiedy latał w okolicach ścian Starorobociańskiego Wierchu (Krzywy Żleb). Dystans jaki dzielił obserwatorów od ptaka wynosił ok. 1 km. Obserwacja trwała do ok. 8:00. W tym czasie słyszano kilkakrotnie świsty zaniepokojonych świstaków *Marmota marmota latirostris* w Dol. Starorobociańskiej. Następnie ok. 9:00 dostrzeżono i obserwowano tego samego osobnika przez ok. 15 min, z minimalnej odległości ok. 130 m, ze szlaku na odcinku grani Siwy Zwornik-Starorobociański Wierch. Ptak siedział na półce skalnej w ścianach Starorobociańskiego Wierchu (okolice Krzywego Żlebu, ok. 1900 m n.p.m., fot. 1) i żerował na ssaku o jasnej, blado brązowej sierści z dwoma widocznymi kończynami. Potem orłosep poleciał w kierunku Cielęcych Tańców i z powrotem ponad Doliną Starorobociańską, Siwym Zwornikiem (minimalny dystans od obserwatorów – ok. 20 m) w kierunku szczytu Starorobociańskiego Wierchu. Krążył tam przez ok. 15 min, tuż obok spłoszonych kozic, które uciekły w kierunku północnych urwisk tejże góry (fot. 2–3). Przelot orłosepa nad Doliną Starorobociańską i kierdłem kozic został sfilmowany. Około godz. 10:00 orłosep poleciał w urwiska północnych ścian Starorobociańskiego Wierchu, a chwilę później w kierunku Dudowych Turni, gdzie znikł z oczu obserwatorów na ok. 1 godzinę. Ostatnia obserwacja miała miejsce ok. godz. 11:00, gdy ptak z długim, czarnym wężem przelatywał nad Dol. Starorobociańską i Siwym Zwornikiem w kierunku Dol. Pyszniańskiej (rys. 1). Łącznie obserwacja trwała ok. 5,5 godziny. Orłosep penetrował głównie ściany skalne i strome hale alpejskie powyżej 1900 m n.p.m. Najwyżej wznosił się kilkadziesiąt metrów powyżej wierzchołka Starorobociańskiego Wierchu (2176 m n.p.m.). Krótco był też obserwowany na skałkach w pię-

Fot. 1. Orłosep żerujący na stokach Starobociańskiego Wierchu, Tatry, lipiec 2018 (fot. F. Wacyk) – *Bearded Vulture foraging on the rock cliff of the mount Starorobociański Wierch, Tatra Mts, July 2018*

Rys. 1. Schemat obserwacji orłosepa w rejonie Doliny Starorobociańskiej
Fig. 1. The scheme of observations of Bearded Vulture in the Starorobociańska Valley, Tatra Mts

trze kosodrzewiny (Dudowe Turnie – ok. 1700 m n.p.m.) (rys. 1). Ptak nie odzywał się. Obserwacja została zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną jako drugie stwierdzenie orłosepa w Polsce (Stawarczyk et al. 2017).

Podczas obserwacji (z odległości ok. 130 m) żerującego na półce skalnej orłosepa zaobserwowano, że ptak miał jasny spód ciała, delikatnie przechodzący w rudawy kolor (jak u dorosłych ptaków), natomiast głowa była cała czarna (fot. 1). Ponadto w locie dało się zaobserwować jasne ubarwienie w górnej części skrzydeł. Cechy te wskazują na szatę immaturalną.

Orłosep gniazduje w Eurazji i Afryce (BirdLife International 2017), głównie w dzikich i stromych terenach wysokogórskich, gdzie występują ssaki kopytne, takie jak koziorożce *Capra* sp., kozice, bądź wypasane są zwierzęta gospodarcze (kozy, owce) stanowiące jego pokarm (Ferguson-Lees & Christie 2001). W Europie orłosepy można spotkać obecnie tylko w górach Półwyspu Bałkańskiego, Pirenejach i Alpach, gdzie od kilkunastu lat prowadzony jest program reintrodukcji gatunku (BirdLife International 2017). Z uwagi na stosunkowo niedużą populację europejską (1 200–1 600 dorosłych osobników), jak również globalnie obserwowany spadek liczebności, gatunek ten jest kwalifikowany przez IUCN jako bliski zagrożenia (NT). Ponadto orłosep figuruje w Załączniku nr 2 konwencji CITES oraz w Załączniku nr 1 Dyrektywy Ptasiej UE (BirdLife International 2017). W Polsce objęty jest ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie 2016).

Wspominane wcześniej programy reintrodukcji orłosepa w krajach alpejskich (Francja, Włochy, Szwajcaria, Austria) sprawiają, że tamtejsza populacja orłosepów powoli się odradza, a ptaki te zaczynają penetrować coraz szersze obszary, zalatując do krajów Europy Środkowej. Część z wsiedlanych ptaków zaopatrzona jest w odbiorniki GPS

Fot. 2. Orłosęp krążący ponad Doliną Starorobociańską, Tatry, lipiec 2018 (fot. A. Zięba) – *Bearded Vulture soaring above the Starorobociańska Valley, Tatra Mts, July 2018*

dzięki czemu możemy śledzić trasy ich wędrówek. Jeden z takich osobników o imieniu Adonis (samiec), pochodzący z zoo w Ostrawie, został wypuszczony 20.05.2014 we Francji w Masywie Centralnym. W 2015 r. opuścił Masyw Centralny i poleciał na północ Francji, a następnie przez Belgię do północnych Niemiec, gdzie odbiornik GPS zanotował jego obecność w rejonie Hamburga. Następnie ptak ten był obserwowany w Alpach francuskich i szwajcarskich. W 2016 r. Adonis opuścił Szwajcarię i poprzez austriackie oraz niemieckie Alpy udał się w kierunku północno-wschodnim by zagościć na dłużej w Karpatach. W Tatrach pojawiał się kilkakrotnie w okresie 19.06–26.09.2016 (Komisja Faunistyczna 2017). Odbiornik GPS zanotował jego obecność zarówno w Tatrach Zachodnich, m. in. u wylotu Dol. Jałowieckiej, w Dol. Raczkowej i Jamnickiej, jak i w Tatrach Wysokich i Bielskich, gdzie notowany był częściej (głównie rejon Szerokiej Jaworzyńskiej, Dol. Staroleśnej i Małej Zimnej Wody oraz masyw Hawrania). Po polskiej stronie obserwowany był co najmniej przez trzech obserwatorów, m. in. w rejonie Starorobociańskiego Wierchu i Kasprowego Wierchu. W międzyczasie Adonis dotarł poprzez Beskid Sądecki, a następnie Roztocze i Wyżynę Lubelską na Białoruś, w okolice Brześcia nad Bugiem (26.06.2016), by poprzez Ukrainę wrócić w Karpaty (Czarnohora, Góry Marmaroskie, Góry Rodniańskie). Pod koniec września opuścił Tatry i poleciał przez Słowację i Węgry w Karpaty rumuńskie. Ostatni sygnał GPS nadał 18.10.2016 z okolic Żelaznej Bramy Dunaju na rumuńsko-serbskim pograniczu (4vultures 2016). Obserwacja tego pochodzącego z niewoli osobnika została zaklasyfikowana do kategorii E (Komisja Faunistyczna 2017).

U osobnika obserwowanego w roku 2018 nie zaobserwowano charakterystycznych cech w upierzeniu (usunięte lotki na prawym skrzydle blisko tułowia), które wskazywałyby, że mógł to być ponownie Adonis, który był notowany wcześniej w Dolinie Starorobociańskiej (Komisja Faunistyczna 2017). Ponadto Adonis, wypuszczony cztery lata wcze-

śniej w Masywie Centralnym we Francji, powinien charakteryzować się już upierzeniem dorosłego ptaka. Zatem niewątpliwie był to inny osobnik. Odczyty położenia orłosępów z urządzeniami GPS nie wykazywały, aby któryś z tych ptaków znajdował się w tym czasie nad Tatrami. Prowadzone z powodzeniem reintrodukcje orłosępów w Alpach oraz historia Adonisa mogą wskazywać, że pojawianie się tych ptaków w Tatrach może być coraz częstsze.

Istnieją wzmianki z XIX w., że orłosęp gnieździł się w Karpatach, ale został wytępiony przez miejscową ludność. Nie ma jednak pewności co do jego gniazdowania w Tatrach (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Cichocki 2015).

Summary: Records of the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* in the Tatra Mountains (Poland). On 4 July 2018 in the Starorobociańska Valley in the Tatra Mountains (Poland) an immature Bearded Vulture was observed for 5.5 hours. The record was accepted by the Polish Avifaunistic Commission as the second record in Poland. Previous record concerned a bird wearing a GPS transmitter that was recorded several times in June-September 2016 in the Tatra Mts. This bird was born in captivity and released in France within a reintroduction programme, and therefore classified in category E.

Literatura

- BirdLife International 2017. *Gypaetus barbatus* (amended version of 2017 assessment). The IUCN Red List of Threatened Species 2017: e.T22695174A118590506. [<http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2017-3.RLTS.T22695174A118590506.en.>]; dostęp: 17.07.2018 r.
- Cichocki W. 2015. Ptaki Tatr i Podtatrza. Tatrzański Park Narodowy. Zakopane.
- Ferguson-Lees J., Christie D.A. 2001. Raptors of the world. Christopher Helm, London.
- Komisja Faunistyczna 2017. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2016. Ornithologia Polonica 58: 83–116.
- Rozporządzenie 2016. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz.U. 2016 poz. 2183.
- Stawarczyk T., Cofta T., Kajzer Z., Lontkowski J., Sikora A. 2017. Rzadkie ptaki Polski. Studio B&W Wojciech Janecki, Sosnowiec.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP "pro Natura", Wrocław.
- 4vultures 2016. [<https://www.4vultures.org/2016/10/18/cheers-for-adonis-romanian-beer-company-makes-a-special-edition-named-after-the-long-staying-bearded-vulture/>]; dostęp: 17.07.2018 r.

Antoni Zięba

Tatrzański Park Narodowy
Kuźnice 1, 34-500 Zakopane
azieba@tpn.pl

Filip Wacyk

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Leśny
Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań
filipw08@gmail.com